

Saska PETROVA
Stefan BOUZAROVSKI
Martin ČIHAŘ

Naravovarstveniki ali privrženci modnih smernic? Kaj od narodnih parkov v Republiki Makedoniji pričakujejo mestni prebivalci?

Ta prispevek se ukvarja s tem, kako mestni prebivalci dojemajo upravljanje okolja in varovanje okolja v narodnih parkih, zlasti v Jugovzhodni Evropi, in kakšen odnos imajo do teh vprašanj. Dejavniki, ki sodobne turiste spodbujajo k obisku narodnih parkov, pogosto niso jasni. Sodobne družboslovne raziskave se jim ne posvečajo dovolj. Zato smo preučili profil in potrebe urbanih obiskovalcev narodnega parka Pelister v Republiki Makedoniji. Zanimalo nas je, v kolikšni meri je njihovo zanimanje za naravne značilnosti območja pristno oziroma površno in simbolno. Izsledki so pokazali, da je zanimanje urbanih

obiskovalcev predvsem površno. To razkriva potrebo po razvoju učinkovite strategije za odnos do obiskovalcev, ki bo sestavni del splošnega upravljanja narodnih parkov.

Ključne besede: varovanje narave, turizem, narodni parki, Jugovzhodna Evropa, Makedonija

1 Uvod

Akadska literatura od nekdaj razpravlja o pomenu zavarovanih območij kot »zatočišč« za urbane prebivalce. Številni avtorji, tudi psihologi in naravoslovci so prepričani, da narodni parki z naravno lepoto in s »spokojnostjo« zadovoljujejo pomembne družbene, duševne in telesne potrebe urbanih prebivalcev (glej Hartig, 1993; Obua in Harding, 1996; Chiesura, 2004; Sanesi idr., 2006; Matsouka in Kaplan, 2008; Petrova idr., v tisku; Suckall idr., 2009). V Angliji na primer zelo poudarjajo, kako je podeželje v času oblikovalo narodno samoniklost. O tem razpravljajo v širšem kulturnem, družbenem in političnem okviru (na primer Taylor, 1995; Agyeman in Spooner, 1997; Edensor, 2000; Suckall idr., 2006).

Vendar urbani prebivalci upravljanja in varovanja narodnega parka še vedno ne povezujejo s svojim odnosom do teh vprašanj. Motivi za obisk takih območij niso jasni. Sodobne družboslovne raziskave, ki se ukvarjajo z razmerjem med ohranjanjem narave in turizmom, se tem motivom ne posvečajo dovolj. Ugotoviti moramo, kako urbani prebivalci vplivajo na parke in kakšne stike navezujejo z domačini. To še posebej velja za pokomunistične države na Jugovzhodu Evrope. V teh državah se uprava številnih narodnih parkov še vedno ne posveča obiskovalcem (in zato ne oblikuje potrebnih političnih strategij), čeprav je družba v minulih 20 letih doživela pomembne strukturne spremembe.

Neobstoj znanstvenega raziskovanja odnosa med obiskovalci narodnih parkov in upravo zavarovanih območij je v Republiki Makedoniji zelo očitna, saj so v tej državi razmere zaradi navzočnosti velikih urbanih populacij v neposredni bližini zavarovanih območij drugačne kot v drugih državah (EAR, 2003). Za Republiko Makedonijo je značilno tudi pomanjkanje ustreznih predpisov za upravljanje okolja, zlasti ker turisti vse bolj obremenjujejo zavarovana območja. Ta prispevek se ukvarja s tem, kako obiskovalci narodnih parkov s svojimi motivi, razumevanjem in gibanjem vplivajo na zavarovana območja. Z raziskavo v narodnem parku Pelister (enem od najstarejših tako zavarovanih območij na Jugovzhodu Evrope, ki se nahaja zelo blizu urbanega središča s približno 100.000 prebivalci) smo ugotovili profil in potrebe urbanih obiskovalcev parka. Povprašali smo jih po njihovih potrebah in željah. Izsledke smo primerjali z ugotovitvami podobnih študij in jih umestili v širši kontekst odnosa med ohranjanjem narave in turistično dejavnostjo.

2 Cilji in metode

Avtorji tega prispevka so želeli ugotoviti motive, ki ženejo sodobne turiste k obisku zavarovanih območij na Jugovzhodu

Evrope. Ugotavljali smo demografski profil in družbeno-kulturna pričakovanja urbanih obiskovalcev narodnega parka Pelister v Republiki Makedoniji. Zanimalo nas je, v kolikšni meri jih je k obisku parka spodbudilo pristno zanimanje za naravne značilnosti območja oziroma bolj površno zanimanje za njegov simbolni pomen.

Raziskava je temeljila na številčnih in opisnih podatkih o značilnostih in pričakovanih urbanih turistov, ki so narodni park Pelister obiskali med 18. in 26. avgustom 2006. To obdobje smo izbrali zato, da smo zajeli dva konca tedna glavne turistične sezone. Obiskovalcem smo vprašalnik ponujali pri vходу v park (slika 1), in sicer vsak dan v 10- oziroma 15-minutnih razmikih, med 7. in 15. uro. Razdelili smo 265 vprašalnikov. Izpolnjenih smo dobili nazaj 230 vprašalnikov. Odziv je bil torej 87-odstoten.

Vprašanja so bila posvečena:

- socialno demografskim značilnostim anketirancev,
- pogostnosti in dolžini obiskov v parku ter obliki gibanja (na primer avto, pešačenje) ter
- potrebam in odnosu obiskovalcev do varovanja in upravljanja narodnega parka Pelister.

Vprašalnik in vzorčenje, ki smo ju uporabili v raziskavi, sta temeljila na metodologiji, ki jo v Češki republiki razvijajo in uporabljajo približno 10 let (glej Cihar in Stankova, 2006). S takim pristopom smo želeli zagotoviti boljše primerljivost med našo raziskavo ter podobnimi raziskavami v Češki republiki in drugod v Srednji Evropi (glej Petrova idr., v tisku).

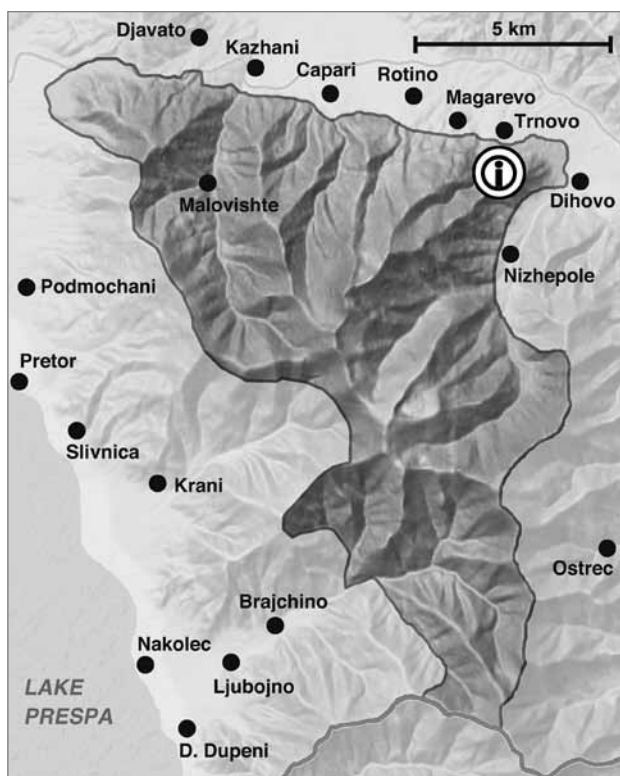
Vprašalnik smo dopolnili z 10 podrobnimi pogovori s predstavniki narodnega parka in prebivalci, saj smo želeli ugotoviti tudi odnos med varovanjem narave in krajevnimi skupnostmi ter zakonsko podlago, na kateri temelji turizem na tem območju. Podatke smo primerjali z izsledki starejše raziskave s podobnimi cilji, ki je potekala pozimi 2003 pod okriljem Evropske agencije za obnovo (European Agency for Reconstruction – v nadaljevanju: EAR).

3 Urbani obiskovalci narodnih parkov – ustvarjanje povezav

Politični ekologi in ekonomski zgodovinarji so ugotovili, da so se zavarovana območja pojavila v okviru romantičnega prizadevanja za »modernizacijo« mest med industrijsko revolucijo, ki je zajela zahodno Evropo v 19. stoletju. Suckall idr. (2009) navajajo, da je romantično gibanje 19. stoletja poskušalo ponuditi alternativo kadečim se dimnikom, značilnim za gospodarstva med industrializacijo. Romantiki so namesto znanosti in razuma poudarjali pomen domišljije, občutkov in čustev. Posvetili

so se estetiki narave; kraje, ki so prej veljali za »ničvredne«, so spreminjali v »slikovita in čudovita« naravna zatočišča (prav tam). Samota in beg iz mesta sta postala »povezana s samo-svojestvo, z osebnim razvojem; umik iz mesta in urbanega jaza pa je veljal za obliko osvoboditve telesa, vnovičnega odkrivanja otroških občutkov ter estetskega in moralnega preporoda« (Edensor, 2000: 84).

Vendar je imela ta usmeritev tudi pomembno razredno dimenzijo. Britanski parki so bili na primer urejeni na območjih, ki so se zdela pomembna premožnim belim prebivalcem z univerzitetno izobrazbo (Suckall idr., 2009). Estetiko parkov so oblikovali posamezniki, ki so poznali romantično idejo o »divjini in samoti« (prav tam). Romantični predstavniki višjega razreda so želeli pokrajino obdržati samo za ljudi s »finančnimi in spoznavnimi« viri, ki so jim omogočali, da so znali ceniti »prizore, pokrajine, podobe [in] svež zrak« (Williams, 1972: 6). Rečemo lahko, da je narodnim parkom pogosto uspelo ohraniti spokoj in »naravnost«, tudi če je bila pokrajina zaradi tega zrežirana. Suckall idr. (2009) poudarjajo, da tak pristop dopušča le malo prostora za dinamiko in evolucijo, saj si obiskovalci narodnih parkov morebitnih sprememb ne želijo. Te ugotovitve nakazujejo pomemben, čeprav majhen premik v družbeni vlogi zavarovanih območij – iz ponudnikov romantičnega »pobega« pred onesnaženostjo mesta so se razvila v udeležence, ki dejavno sodelujejo pri oblikovanju identitete in življenjskega sloga obiskovalcev.

Slika 1: Izpostavljene značilnosti narodnega parka Pelister. Točka raziskave je označena z »i« (ilustracija: Stefan Bouzarovski).

Nekateri avtorji, na primer Bauen idr. (2008) ter Matsouka in Kaplan (2008), so opazili, da so urbani prebivalci v času in prostoru spreminjali želje in potrebe, povezane z naravnimi območji. Matsouka in Kaplan sta želela določiti spreminjajoči se značaj sodobnega urbanega dojemanja narave, zato sta opravila obsežno analizo in jo objavila v 58. delih revije *Landscape and Urban Planning*. Ugotovila sta, da je narava v večini raziskav prostor, ki pomaga izboljšati kakovost življenja in zagotavlja kratkotrajno zatočišče pred »urbanimi težavami«.

V zadnjem času je med akademiki vse več zanimanja za obiske zavarovanih območij, ki imajo vlogo statusnega simbola ter simbola mode in zdravega načina življenja. Glavno vprašanje v tem kontekstu je razkorak med željo urbanih prebivalcev po raziskovanju in varovanju narave ter njihovo željo po zabavi in sprostitvi. Tej želji lahko zadostijo ob vходу v naravni park. Kot poudarjajo Beunen idr. (2008), urbani prebivalci le redko zaidejo v osrčje zavarovanih območij, vhode pa izrabljajo za rekreacijo. Izsledki raziskave Sterla idr. (2008) o tem, ali se obiskovalci zavedajo, da človeške dejavnosti, tudi rekreacija, motijo živali – anketirali so obiskovalce narodnega parka Donau-Auen v Avstriji –, so pokazali naslednje: samo 12 % anketirancev je menilo, da so na dan ankete morda neprijetno posegli v življenje živali.

Množično navdušenje nad dejavnim in zdravim življenjem, ki pomaga na novo utrditi povezavo med posameznikom in naravo (Eagles in McCool, 2002), je povezano z razmahom ponudnikov poceni letalskih vozovnic. Območja ohranjene narave po svetu so postala vidnejša in dostopnejša. To je še dodatno pospešilo razvoj ekološkega turizma. Posledice takega razvoja so še posebej izrazite v narodnih parkih, saj ljudje, kot navajata Obua in Harding (1996), raje obiščejo zavarovano območje. To vpliva na sprejemanje njegovih lastnosti in lepote. Čeprav ideologija ekološkega turizma temelji na načelih in smernicah varovanja narave, je lahko tak turizem celo škodljivejši od množičnega, ker je zgoščen na občutljivih in ogroženih območjih (Gössling, 1999). Povečano zanimanje za ekološki turizem na zavarovanih območjih, zlasti tistih v državah v razvoju, ima velike posledice tudi za razvoj krajevnih skupnosti (Goodwin, 1996; Lindberg in Johnson, 1997). To pomeni, da turistične dejavnosti ne vplivajo samo na naravno okolje (Goodwin, 1996), ampak tudi na družbeno-ekonomske procese in občinsko upravo.

Poudariti moramo, da odnos med obiskovalci in krajevnimi skupnosti ni le eden in da ni linearen. Kot navajata Eagles in McCool (2002), imajo stiki med obiskovalci in pripadniki krajevnih skupnosti kulturno (izmenjava folklorne, običajev, šeg in prepričanj), gospodarsko (naložbe, spodbuda za krajevno gospodarstvo, spreminjanje trga dela), demografsko (spremembe v sestavi prebivalstva, selitve), okoljsko (onesnaženje, uničenje

naravnih lokacij, moteči vplivi na naravno okolje) in politično dimenzijo (spreminjanje zakonov, povečevanje števila zavarovanih območij zaradi boljšega zavedanja pomena parkov). To je bil eden izmed glavnih razlogov, da Mehta in Kellert (1997) zagovarjata povezano in hkratno načrtovanje krajevnega razvoja, tudi turizma in varovanja narave. Kot poudarjata Obua in Harding (1996: 505), je »razumevanje značilnosti obiskovalcev najpomembnejše za sonaravni turizem«, »načrtovanje novih pozidav, vodenje obiskovalcev, spremljanje in nadziranje smernic, napovedovanje povpraševanja po rekreaciji pa zahtevajo ustrezne podatke o obiskovalcih«.

V tem kontekstu je treba omeniti Bourdieujevo (1986) življenjsko vodilo, da je »način življenja« nekega človeka kompromis med prostim časom, kulturo, porabo in kulturnim okusom. Zato številni avtorji poudarjajo, da je treba ugotoviti profil obiskovalcev posameznega narodnega parka – kateri družbeni skupini pripadajo ter katere kulturne in prostoračne dejavnosti imajo najraje (Urry, 1990; Featherstone, 1991; Suckell idr., 2009). Breakell (2002) navaja, da narodne parke v Veliki Britaniji in Zahodni Evropi obiskujejo predvsem pripadniki srednjega razreda. To ugotovitev podpirajo tudi Agyeman (1995), Agyeman in Spooner (1997) in Breakell (2002). Obua in Harding (1996) sta v raziskavi v Ugandi ugotovila, da ima večina (52 %) obiskovalcev narodnega parka Kibale univerzitetno izobrazbo. Petrosillo idr. (2007) so ugotovili, da zavarovana morska območja v Italiji obišče več moških kot žensk, da med obiskovalci prevladujejo tisti iz starostne skupine 31–45 let in s srednješolsko izobrazbo.

Profil obiskovalcev narodnih parkov v Srednji in Vzhodni Evropi je podoben profilu obiskovalcev narodnih parkov v Zahodni Evropi, vendar z nekaj izjemami. Cihar in Stankova (2006) sta ugotovila, da v Češki republiki anketirancev ni več kot anketirank, saj je v večini primerov več anketirank oziroma sta oba spola zastopana enakovredno. Starostna struktura obiskovalcev narodnih parkov se spreminja v prostoru in času (Beunen idr., 2008). Pozimi zavarovana gorska območja obišče največ ljudi iz starostne skupine 25–39 let, medtem ko je poleti največ obiskovalcev iz starostne skupine 40–59 let. Cihar in Stankova (2006) sta opazila tudi, da se od 90. let prejšnjega stoletja povečuje število obiskovalcev z univerzitetno izobrazbo.

Oblikovanje strategija upravljanja obiskovalcev znotraj obsežnega načrta upravljanja zavarovanih območij mora temeljiti na ustreznem razumevanju želja in zaznav obiskovalcev. Petrosillo idr. (2007) trdijo, da so družbeno-ekonomski položaj, kulturne povezave in izkušnje najpomembnejši dejavniki za razumevanje lastnosti okolja. Želje urbanih prebivalcev po dejavnostih v narodnih parkih se lahko zelo razlikujejo, in sicer zaradi osebnih značilnosti, stopnje izobrazbe in kraja bivanja (prav tam). Matsouka in Kaplan (2008) poudarjata, da mlajše

zanimajo dinamične dejavnosti (na primer športne dejavnosti), medtem ko odrasli in starostniki raje uživajo v opazovanju narave in sprostitvi (Oguz, 2000; Sherman idr., 2005; Oku in Fukamachi, 2006). Urbane prebivalce bolj zanimajo skrivnostni in eksotični kraji (Herzog idr., 1989; Ulrich idr., 1991; Hartig, 1993). Ker imajo obiskovalci tako različne potrebe in pričakovanja, so številni avtorji prepričani, da bi morali ukrepe, s katerimi vplivamo na vedenje turistov, usmeriti predvsem v ohranjanje ravnotežja med naravo in rekreacijo (glej Reynolds in Elson, 1996; Cope idr. 1999; Beunen idr., 2008).

4 Prostorska umestitev raziskave

Republika Makedonija usklajuje zakonodajo na področju ohranjanja narave z zakonodajo Evropske unije, saj se želi pridružiti sedanjim 27 državam članicam. Vendar je zakonodajni okvir za varovanje narave – zlasti za upravljanje zavarovanih območij – še vedno premalo razvit. Omeniti moramo tudi, da v državi niso bile opravljene znanstvene raziskave, s katerimi bi ugotovili odnos med turizmom in varovanjem narave, in to čeprav so trije makedonski narodni parki – Galičica, Mavrovo in Pelister – zelo priljubljeni turistični cilji.

Pelister je prvi narodni park v Republiki Makedoniji in eno izmed najstarejših zavarovanih območij na Balkanu. Park je bil ustanovljen leta 1948. Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN) ga je razglasila za zavarovano območje II. kategorije. Park se nahaja na jugozahodu države, ob meji z Grčijo. Od drugega največjega makedonskega mesta Bitole je oddaljen manj kot 15 kilometrov. Trenutno meri 14.300 hektarjev, saj so ga leta 2007 povečali (Petrova idr., v tisku). Območje parka vsebuje osrednje dele gorskega masiva Baba z nadmorsko višino od 891 do 2601 metra (glej sliko 1). V njem so obsežna gozdna območja *molike* (*Pinus peuce*), ki se raztezajo čez razmeroma velik del severnih pobočij parka ter spadajo med najrazvitejše in najboljše ekosisteme tega zelo redkega in endemičnega bora (Nastov in Micevski, 1994; Nastov, 2000).

Na območju narodnega parka Pelister je samo eno podeželsko naselje, vas Malovišta, zato pa je na obrobju parka več vasi, znanih po kulturni in stavbarski dediščini, med njimi Brajčino, Kazhani, Rotino, Capari, Magarevo, Trnovo, Dihovo in Nižepole (EAR, 2003). V naseljih so neponovljivi kompleksi kamnitih hiš iz 19. stoletja (glej sliko 2).

5 Socialno-demografske značilnosti urbanih obiskovalcev narodnega parka Pelister

Izsledki raziskave z vprašalniki, ki smo jo opravili v narodnem parku Pelister, so razkrili, da park obišče skoraj dvakrat več

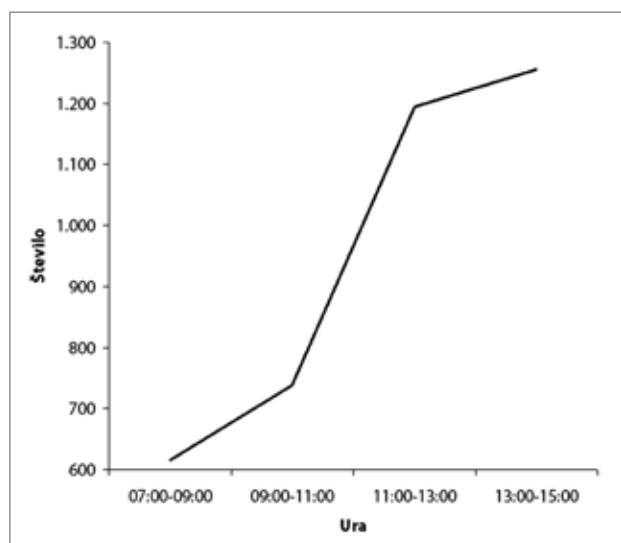

Slika 2: Tradicionalna arhitektura v vasi Brajčino (foto: Stefan Bouzarovski)

moških kot žensk (62 % moških in 38 % žensk). Največ anketirancev je bilo starih 40–59 let (41 %), veliko pa tudi 25–39 let (37 %). Odstotek starejših od 60 in mlajših od 17 let v vzorcu je bil enak (8 %). Še manj je bilo pripadnikov starostne skupine 18–24 let (6 %). Največ obiskovalcev je park obiskalo med 13. in 15. uro (slika 3).

Zaposlitvena struktura anketirancev je bila taka: največ (56 %) jih je bilo zaposlenih v terciarnem sektorju, 15 % pa v primarnem in sekundarnem sektorju. 12 % obiskovalcev je bilo brezposelnih, 11 % je bilo dijakov in študentov, 6 % pa upokojencev. Skoraj polovica anketirancev (45 %) je imela visokošolsko stopnjo izobrazbe, tretjina (32%) pa končano srednjo šolo. Največ (74 %) obiskovalcev je bilo iz bližnje Bitole.

Ko smo izsledke svoje raziskave primerjali z izsledki raziskave EAR (EAR, 2003), smo ugotovili samo eno podobnost. Anketirancev je bilo več kot anketirank. V vzorcu EAR je bilo največ obiskovalcev iz starostne skupine 17–24 let. To je pomenilo,

Slika 3: Dnevni profil frekvence obiskovalcev na raziskovalni točki (N=230)

da je imela večina obiskovalcev nižjo stopnjo izobrazbe (52 % vseh anketirancev je imelo srednješolsko izobrazbo). Omeniti je treba tudi, da je bila raziskava opravljena pozimi. Kot je dejala Vesna, 57-letna zasebna podjetnica iz Bitole:

Pozimi ne prihajam sem /.../ Ne smučam in hoteli so po navadi polni glasnih najstnikov /.../ Z mojem Pelister raje obiskujeva poleti. Zrak je zelo čist in bladen. Zaradi obveznosti v podjetju si lahko prost dan privoščim samo ob nedeljah. Takrat prideva z mojem sem. V senci popijeva kavo ali obedujeva.

Podobno je razmišljal tudi Vaska, 45-letni državni uslužbenec iz Bitole:

Demografska struktura obiskovalcev Pelisterja je zelo značilna /.../ Večinoma so to ljudje v zrelih letih in upokojenci. Redni obiskovalci smo tako rekoč majhna skupnost. Zelo pomembno je, da te vidiš v hotelu Molika pri pitju kave ali na sprehodu po okolici. To je dobro za zdravje.

Profil urbanih obiskovalcev Pelisterja se ujema z običajnim vzorcem mestnih prebivalcev, ki obiskujejo zavarovana območja drugod po Evropi poleti in pozimi. Izjema je delež predstavnikov posameznega spola v Srednji Evropi.

6 Potrebe in pričakovanja obiskovalcev

96 % turistov, ki smo jih vprašali, kako pogosto obiščejo narodni park in kako dolgo ostanejo v njem, je odgovorilo, da v parku niso prvič. Večina je povedala, da park po navadi obiščejo v poletnih mesecih (57 %), tretjina (34 %) pa v zimskih mesecih. Drugi v enakem odstotku park obiskujejo jeseni oziroma spomladi. 89 % anketirancev je odgovorilo, da bodo v parku ostali en dan, 7 % pa jih je odgovorilo, da bodo ostali dva dneva. Samo 4 % jih je dejalo, da nameravajo v Pelisterju ostati ves teden. 89 % anketirancev se je v park pripeljalo z avtom, 8 % z motociklom, s kolesom pa jih je prišlo le 3 %.

Skoraj vsi anketirani turisti so izjavili, da so v park prišli zaradi naravnih lepot (98 %), čeprav se jim ni zdelo potrebno, da bi park podrobneje raziskali ali se poučili o njem. Večina (76 %) je izjavila, da si bo raje privoščila obed ali se okrepčala v bližnji restavraciji v naravnem okolju. 32-letni inženir Marko iz Bitole je dejal:

Sicer me mika, da bi obiskal morene in borove gozdove, vendar za to nimam časa /.../ Golema Livada [prostor ob vhodu v park, op. av.] je zelo prijetna. Do nje je mogoče priti z avtom. Sem pripeljeva otroke, da se nadihajo svežega zraka. Pa tudi veliko najinih prijateljev pride sem.

Zanimivo je, da je bil odstotek anketirancev, ki so imeli raje »mirno sprostitvev« (90 %), večji od odstotka tistih (70 %), ki so prišli v park zaradi športnih dejavnosti. Samo 3 % anketirancev so park obiskali zaradi kulture in izobraževanja. Anketiranci so med športnimi dejavnostmi navedli pohodništvo (57 %), nabiranje gozdnih sadežev (26 %) in opazovanje narave (17 %). Skoraj polovica anketiranih turistov (49 %) je menila, da so v zadnjih petih letih opazili izboljšanje okoljskih razmer v parku. 36 % jih je menilo, da se ni nič spremenilo, 4 % pa, da so se razmere poslabšale. 11 % jih na to vprašanje ni odgovorilo. Dve tretjini anketirancev sta bili s sistemom obveščanja v parku zadovoljni, ena četrtnina pa ne. Večina anketirancev (87 %) je menila, da bi morali biti obiskovalcem popolnoma dostopni tudi najbolj ogroženi deli parka.

Anketiranci so kot pomembna dejavnika za pogoste obiske velikokrat navedli bližino mesta (samo 15 kilometrov) in ponudbo, zlasti znani hotel z restavracijo. To potrjuje tudi pogovor z Bojanom, 67-letnim upokojevcem iz Skopja:

Pelister je privlačen tudi zato, ker je blizu Bitole. Pravzaprav je del mesta, njegov podaljšek. Ampak prijeten podaljšek, tak brez onesnaženja in množice ljudi. Človeku ni treba iti daleč, da bi užival v parku. Niti svojega avta ne potrebuje /.../ Do vhoda se lahko odpelje s taksijem. To ni drago. Naprej pa gre peš.

7 Sklep

Številčni in opisni podatki kažejo, da večina urbanih prebivalcev narodni park Pelister obiskuje zaradi naravnih lepot in kulturnega pomena, ki ga ima kot zavarovano območje. Splošno znanje anketirancev o Pelisterju kot narodnem parku je bilo sicer dobro, zato pa se niso zavedali svojega vpliva na okolje in niso bili pripravljeni dejavno sodelovati pri njegovem varovanju. To potrjuje tudi dejstvo, da se je večina obiskovalcev v park pripeljala z avtomobili in ostala samo en dan.

Izsledki podpirajo domnevo, da sta parkirišče in ponudba ob njem močno povezana. Glavna cesta skozi park povezuje Bitolo z najbolj priljubljenim hotelom z restavracijo (Molika). Hotel je ena izmed osrednjih točk območja in vhod v park. Ta ugotovitev, ki se navezuje na upravljanje pretoka obiskovalcev in varovanje narodnega parka, se ujema z ugotovitvami Beunena idr. (2008), da je promet na zavarovanem območju najgostejši blizu vhoda.

Eagles in McCool (2002) navajata, da imajo obiskovalci različnih starostnih in družbenih skupin različne potrebe. Zato smo pričakovali, da se bo večina urbanih prebivalcev, ki so sodelovali v naši anketi, odločila za manjše telesne napore in sprostitvev. Izsledki raziskave so to potrdili, saj je 90 % an-

ketirancev izjavilo, da se v parki najraje »mirno sproščajo«. Pomembna je tudi ugotovitev, da dve tretjini anketiranih obiskovalcev nista izrazili zanimanja za raziskovanje in opazovanje naravnih značilnosti parka. Turizem na zavarovanih območjih kot priložnost za »zdravo življenje« je v Makedoniji moden za vse več urbanih prebivalcev, vendar ne krepi zavedanja o pomenu varovanja narave. Zato je treba oblikovati učinkovito strategijo za odnos do obiskovalcev, ki bo sestavni del splošnega upravljanja z narodnimi parki.

.....
Saska Petrova, Environmental Scientist, Ph.D. Candidate
Charles University in Prague, Faculty of Science, Institute for Environmental Studies, Praga, Češka
E-pošta: petrova3@natur.cuni.cz

Dr. Stefan Bouzarovski, Geographer, Lecturer in Human Geography
University of Birmingham, School of Geography, Earth, and Environmental Sciences, Birmingham, Velika Britanija
Visiting Professor, Charles University in Prague, Department of Social Geography and Regional Development, Faculty of Science, Praga, Češka
E-pošta: buzars@adf.bham.ac.uk

Dr. Martin Čihař, Environmental Scientist, Associate Professor
Charles University in Prague, Faculty of Science, Institute for Environmental Studies, Praga, Češka
E-pošta: mcihar@natur.cuni.cz

Opombe

Sodelovanje Stefana Bouzarovskega pri tem prispevku je omogočilo ministrstvo za šolstvo, mladino in šport česke republike, projekt št. MSM0021620831: »Geografski sistemi in procesi tveganja v okviru svetovnih sprememb in evropske integracije«. Stefan Bouzarovski je izredni profesor na inštitutu za geografijo univerze v Gdansk, Piłsudskiego 46, Gdynia, Poljska.

Zahvale

Avtorji se za pomoč pri raziskavah za to študijo zahvaljujejo osebju narodnega parka Pelister in predstavnikom nepridobitne organizacije Biosfera.

Viri in literatura

Agyeman, J. (1995): Environment, heritage and multiculturalism. *Journal of the Association of Heritage Interpretation*, 1(1), str. 5–6.

Agyeman, J., in Spooner, R. (1997): Ethnicity and the rural environment. V: Cloke, P., in Little, J. (ur.): *Contested countryside cultures: Otherness, marginalisation and rurality*, str. 197–217. London, Routledge.

Beunen, R., Regnerus, H. D., in Jaarsma, C. F. (2008): Gateways as a means of visitor management in national parks and protected areas. *Tourism Management*, 29(1), str. 138–145.

Bourdieu, P. (1986): Forms of capital. V: Richardson, J. (ur.): *Handbook of theory and research in the sociology of education*, str. 241–258. New York, Greenwood Press.

- Breakell, B. (2002): Missing persons: Who doesn't visit the people's parks? *Countryside Recreation*, 10(1), str. 13–17.
- Chiesura, A. (2004): The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), str. 129–138.
- Čihar, M., in Stankova, J. (2006): Attitudes of stakeholders towards the Podyji/Thaya River Basin National Park in the Czech Republic. *Journal of Environmental Management*, 81(3), str. 273–285.
- Cope, A., Doxford, D., in Millar, G. (1999): Counting users of informal recreation facilities. *Managing Leisure*, 4(4), str. 229–244.
- Eagles, P. F. J., in McCool, S. F. (2002): *Tourism in national parks and protected areas: Planning and management*. Wallingford, CABI Publishing.
- Edensor, T. (2000): Walking in the British countryside: Reflexivity, embodied practices and ways to escape. *Body and Society*, 6(3), str. 81–106.
- EAR – European Agency for Reconstruction (2003): *Pelister tourism development study: Development concept report*. Thessaloniki.
- Featherstone, M. (1991): *Consumer culture and postmodernism*. London, Sage.
- Goodwin, H. (1996): In pursuit of ecotourism. *Biodiversity and Conservation*, 5(3), str. 277–291.
- Gössling, S. (1999): Ecotourism: A means to safeguard biodiversity and ecosystem functions? *Ecological Economics*, 29(2), str. 303–320.
- Hartig, T. (1993): Nature experience in transactional perspective. *Landscape and Urban Planning*, 25(1–2), str. 17–36.
- Herzog, T. R. (1989): A cognitive analysis of preference for urban nature. *Journal of environmental Psychology*, 9(1), str. 27–43.
- Lindberg, K., in Johnson, R. L. (1997): Modeling resident attitudes toward tourism. *Annals of Tourism Research*, 24(2), str. 402–424.
- Matsuoka, R. H., in Kaplan, R. (2008): People needs in the urban landscape: Analysis of landscape and urban planning contributions. *Landscape and Urban Planning*, 84(1), str. 7–19.
- Mehta, J. N., in Kellert, S. R. (1998): Local attitudes toward community-based conservation policy and programmes in Nepal: A case study in the Makalu-Barun Conservation Area. *Environmental Conservation*, 25(4), str. 320–333.
- Nastov, A. (2000): *Report of nature conservation in The Former Republic of Macedonia. Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats*. Strasbourg, Council of Europe.
- Nastov, A., in Micevski, B. (1994): *National report of status of conservation of biological diversity in protected areas of the Republic of Macedonia*. Geneva in Skopje, UNEP.
- Obua, J., in Harding, D. M. (1996): Visitor characteristics and attitudes towards Kibale National Park, Uganda. *Tourism Management*, 17(7), str. 495–505.
- Oguz, D. (2000): User surveys of Ankara's urban parks. *Landscape and Urban Planning*, 52, str. 165–171.
- Oku, H., in Fukamachi, K. (2006): The differences in scenic perception of forest visitors through their attributes and recreational activity. *Landscape and Urban Planning*, 75(1–2), str. 34–42.
- Petrosillo, I., Zurlini, G., Corliano, M. E., Zaccarelli, N., in Dadamo, M. (2007): Tourist perception of recreational environment and management in a marine protected area. *Landscape and Urban Planning*, 79(1), str. 29–37.
- Petrova, S., Bouzarovski-Buzar, S., in Čihař, M. (v tisku): From inflexible national legislation to flexible local governance: Management practices in the Pelister National Park, Republic of Macedonia. *GeoJournal*.
- Reynolds, G., in Elson, M. J. (1996): The sustainable use of sensitive countryside sites for sport and active recreation. *Journal of Environmental Planning and Management*, 39(4), str. 563–576.
- Sanesi, G., Laforteza, R., Bonnes, M., in Carrus, G. (2006): Comparison of two different approaches for assessing the psychological and social dimensions of green spaces. *Urban Forestry & Urban Greening*, 5(3), str. 121–129.
- Sherman, S. A., Varni, J. W., Ulrich, R. S., in Malcarne, V. L. (2005): Post-occupancy evaluation of healing gardens in a pediatric cancer center. *Landscape and Urban Planning*, 73(2–3), str. 167–183.
- Sterl, P., Brandenburg, C., in Arnberger, A. (2008): Visitors' awareness and assessment of recreational disturbance of wildlife in the Donau-Auen National Park. *Journal for Nature Conservation*, 16(3), str. 135–145.
- Suckall, N., Fraser, E. D. G., Cooper, T., in Quinn, C. (2009): Visitor perceptions of rural landscapes: A case study in the Peak District National Park, England. *Journal of Environmental Management*, 90(2), str. 1195–1203.
- Taylor, J. (1995): *A dream of England: Landscape, photography and the tourist's imagination*. Manchester, Manchester University Press.
- Ulrich, R. S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., in Zelson, M. (1991): Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of environmental Psychology*, 11(3), str. 201–230.
- Urry, J. (1990): *The tourist gaze: Leisure and travel in contemporary societies*. London, Sage.
- Williams, R. (1972): Ideas of nature. V: Benthall, J. (ur.): *Ecology: The shaping enquiry*, str. 146–164. London, Longman.